

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Espen Helgesen

Facing the future: Online sociality and emerging forms of play among children in Norway

Avhandling for ph.d.-graden ved Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen, Norge. Disputas 9. desember 2016.

Unge mennesker i Norge har aldri opplevd en verden uten internett. Denne avhandlingen identifiserer nye former for samhandling og lek som oppstår gjennom barns nettbruk. Avhandlingen er basert på ett års feltarbeid blant åtte- og ni-åringer i Kristiansand, og følger deres utforskning av digital teknologi på fritiden og på skolen med vekt på situasjoner der barna selv setter premissene for det som foregår.

Utbredelsen av digital teknologi i Norge de siste årene har bidratt til at en stadig større andel av barns sosiale liv foregår på internett. Avhandlingen vektlegger spesielt den utbredte bruken av avatarer – digitale kropper – og viser hvordan disse utgjør forlengelser av barnas erfaringsverden både i rom og i tid. Gjennom avatarer kan barn utforske roller og scenarier som vanligvis ligger utenfor deres rekkevidde, og skape alternative virkeligheter der de eksperimenterer med et mangfold av fremtidsforestillinger.

Avhandlingen illustrerer lekens sentrale rolle i barnas bruk av digital teknologi gjennom praksiser som cosplay (kostymelek) og animasjonsfilmskaping, og viser hvordan japansk populærkultur er en sentral premissleverandør for barnas forståelse av fremtiden. I tillegg peker avhandlingen på mer problematiske sider ved barns nettbruk, og viser blant annet hvordan mekanismer som i utgangspunktet skal beskytte brukere av nettverdener, som muligheten for blokkering og rapportering, blir brukt for å ekskludere og trakassere andre brukere. Avhandlingen viser hvordan disse subversive praksisene ofte rammer de samme barna som blir ekskludert fra lek i skolegården og i nabolaget.

I sum bidrar avhandlingen med en nyansering av forestillingen om at barn er passive konsumenter av innhold på internett, og viser hvordan barn aktivt deltar i å skape og dele multimodalt innhold.

Kontakt: Espen Helgesen, Avdeling for lærerutdanning, Høgskulen på Vestlandet, Norge. E-mail: espen.helgesen@hvl.no

Cristina Munck

Små børns fællesskabelse i en flertydig vuggestuepraksis

Avhandling for ph.d.-graden ved Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde universitetscenter, Danmark. Disputas 20. juni 2017.

Avhandlingen udspringer af en optagethed af hvordan små børns fællesskabelse muliggøres i vuggestuen, hvor inklusionsbestræbelser og tidlig opsporing er et vilkår i det pædagogiske arbejde.

Denne problemstilling udspringer af, at der de sidste 10–15 år i bestræbelsen på at "kvalitetsløfte" danske daginstitutioner har været fokus på såvel inklusion som opsporing af bekymringsvækkende

børneliv. Inklusionsarbeidet bliver i den pædagogiske praksis både knyttet til at opspore børn med særlige forudsætninger samt arbejde med det almene børneliv som mangfoldigt.

I afhandlingen er det undersøgt hvordan de professionelles arbejde med børnene udfoldes i et spændingsfelt, hvor de professionelle løbende mingelerer deres praksis for at muliggøre børnenes deltagelse, samtidig med at de professionelle skal evaluere og vurdere børnenes deltagelse med henblik på tidlig opsporing af potentielle problemer.

Det empiriske afsæt for afhandlingen er deltagerobservationer over 10 mdr. fra 2014–2015 i to forskellige vuggestuegrupper, hvor jeg har fulgt børnenes liv med hinanden og med de voksne. Undervejs har jeg afholdt refleksionsrum med de professionelle, hvor udvalgte deltagerobservationer er drøftet. Ligeledes er tværfagligt samarbejde blevet fulgt over 8 mdr.

Afhandlingens analyse tager sin begyndelse med en udfoldelse af vuggestuen som en samfundsmæssig og historisk foranstaltning der er rettet mod hjælp og forebyggelse og samtidig kontrol af børnelivet. Der peges på hvordan de historiske og politiske kampe om børneliv aktuelt influerer på børnenes hverdagsliv og det pædagogiske arbejde med krav om kompetenceudvikling og tidlig opsporing. I forlængelse heraf udfoldes vuggestuens hverdagsliv og hvordan børnene aktivt justerer og koordinerer deres deltagelse med hinanden. Med et fokus på børns fællesskabsefterskabelse rettes opmærksomheden mod hvordan børn fælles skaber aktiviteter og aktivt transformerer det, som de er en del af med de voksne.

Det fremanalyseres hvordan de professionelle etablerer fælles aktiviteter med børnene, og hvordan skabelsen af de fælles aktiviteter vanskeliggøres, når de professionelle samtidig skal evaluere og dokumentere børnenes deltagelse. Hvad børnene kan komme til at gøre med hinanden er således forbundet med de voksne og de pædagogiske arrangementer, lige såvel som de voksnes etablering af fælles aktiviteter er forbundet med børnenes samarbejde og bidrag. Afhandlingens sidste analysedel peger på hvordan vurderinger af børns bekymringsvækkende deltagelse vanskeliggør udforskning af børns perspektiver. De professionelle står med et vurderingsansvar, som medvirker til at gøre den pædagogiske praksis mindre fleksibel, og i håndteringen af vurderingsansvaret efterspørger de professionelle hjælp via tværfaglige samarbejder. Det tværfaglige samarbejde bidrager imidlertid ikke med hjælp til vurderingsarbejdet, men retter sig særligt mod inklusionsarbejdet. Samlet set peger afhandlingen på hvordan inddragelsen af børns perspektiver og børns fællesskabsefterskabelse vanskeliggøres, når pædagoger skal evaluere og vurdere børns deltagelse.

Kontakt: Crisстина Munck, Professionshøjskolen UCC, Forskning & Udvikling, Danmark. E-mail: crmu@ucc.dk

Ann Christin E. Nilsen

Bekymringsbarn blir til. En institusjonell etnografi av tidlig innsats som styringsrasjonal i barnehagen

Avhandling for ph.d.-graden i samfunnsvitenskap ved Fakultet for samfunnsvitenskap, Universitetet i Agder (UiA), Kristiansand, Norge. Disputas 3. april 2017.

Tidlig innsats er et sentralt prinsipp i den norske velferdsstaten. På tvers av politiske skillelinjer er det bred oppslutning om at det å yte hjelp til barn som trenger det tidlig i livet er et gode både for den enkelte og for samfunnet. Denne avhandlingen handler om hvordan tidlig innsats *gjøres*, er *sosialt organisert* og hva tidlig innsats *gjør*, sett fra ståstedet til folk som jobber i barnehage. I avhandlingen

følges prosessen fra en vond magesfølelse til at tiltak settes inn. Den metodologiske fremgangsmåten i prosjektet er institusjonell etnografi, som assosieres med Dorothy E. Smith. Det empiriske om-dreiningpunktet er de ansattes bekymringer for barn. Studien er informert av teoretiske perspektiver som knyttes til avvikssosiologi og profesjonssosiologi. Sentralt står Ian Hackings teori om hvordan klas-sifikasjon og kategorier bidrar til at folk blir «made up» som bestemte typer.

En bekymringsprosess i barnehagen utløses ofte av det de ansatte beskriver som en vond magesfølelse. Denne følelsen må konkretiseres og defineres på måter som gjør at den kan anerkjennes som en bekymring. To typer bekymring kan identifiseres: *utviklingsbekymringer*, som dreier seg om forsinkelser eller avvik i barnets sosiale, språklige eller motoriske utvikling, og *omsorgsbekymringer*, som handler om at forhold ved barnets omsorgssituasjon ikke er tilfredsstillende. Utviklingsbekymringer legitimeres utfra en forståelse av normalutvikling som har røtter i utviklingspsykologi, der alder er rettesnor. Om-sorgsbekymringer er ofte vanskeligere å legitimere. Her fremstår den norske middelklassefamilien som en ideologisk kode, som sammen med tilknytningsteori skaper en bestemt forståelse av hva som er god omsorg. Disse forståelsene er nedfelt i ulike klassifikasjonsredskap, som TRAS, ALLE MED og Øyvind Kvellos liste over risiko- og beskyttelsesfaktorer. Ved hjelp av slike beslutningshjelpemidler kan barn kategoriseres som ulike typer. Hvilken type bekymringen – og barnet – klassifiseres som, er av-gjørende for hvilken instans bekymringen rettes til – enten det er PPT eller barnevern. Denne klas-sifiseringen krever omfattende dokumentasjon. Implisitt skjer det en standardisering av barn, barndom og foreldreskap, der ulike klassifikasjonsredskap og evidensbaserte metoder spiller en viktig rolle. Slike redskaper innebærer en homogenisering av teoretisk kunnskap og en ensretting av forståelser.

Dokumentasjonen bidrar til å legitimere handlinger og er en nødvendig del av et handlingsforløp. Dokumentasjonen *gjør* derfor noe: Den åpner eller stenger dører og inngår i et komplekst institusjonelt nettverk av handlinger. Tekstliggjøringen av barna erstatter materiell og kroppslig representasjon. Det er på bakgrunn av den tekstlige representasjon av barnet beslutninger som omhandler barnet gjøres. Jo lengre bort fra barnet som individ man befinner seg, desto vanskeligere er det å ta hensyn til de subjektive erfaringene som ikke innlemmes i den tekstlige representasjonen.

For de som jobber i barnehager er dette et dilemma. I en sektor der den profesjonelle identiteten preges av verdirasjonalitet og der røttene kan spores til omsorg og en verdsettelse av barns naturlige utvikling, har en styringsideologi som har sine røtter i en markedslogikk dårlige kår. Spriket mellom hvilke handlinger som oppleves å være rett, og hvilke som institusjonelt sett er riktige, kan være stort. Aksepten for og viljen til å tilpasse seg de institusjonelle rammebetingelsene er likevel til stede blant de barnehageansatte. Jeg omtaler det som en taus motstand og en pragmatisk tilpasning.

Kontakt: Ann Christin E. Nilsen, Institutt for sosiologi og sosialt arbeid, Universitetet i Agder, Norge. E-mail: ann.c.nilsen@uia.no.

Mette Nygård

Barnehagen som læringsarena i endring. Politiske ideologier og barnehagelæreres fortolkninger

Avhandling for ph.d.-graden ved Institutt for lærerutdanning, Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas 18. august 2017.

Denne avhandlingen består av tre vitenskapelige artikler og en overbyggende kappe. Hensikten med

studien er å bidra til en bredere forståelse av barnehagen som læringsarena. Barnehagen som læringsarena er belyst fra tre perspektiv: Et nåtidig utdanningspolitisk perspektiv, et endringsperspektiv og et profesjonsperspektiv. Dokument fra OECD og norske stortingsmeldinger rettet mot barnehagen er utgangspunkt for analyse av politiske føringer. I tillegg har jeg intervjuet åtte barnehagelærere for å få løfte fram hvordan de møter og fortolker politiske føringer.

Problemstilling for avhandlingen er: Hvilke læringsdiskurser kan identifiseres i det offisielle rekontekstualiseringsfeltet og hvordan møtes og fortolkes ulike læringsdiskurser i det pedagogiske rekontekstualiseringsfeltet?

Basil Bernsteins teorier utgjør et overbyggende teoretisk rammeverk, og kritisk diskursanalyse med utgangspunkt i Bernsteins analyseverktøy er dermed valgt som metodisk tilnærming. Hvordan ulike fenomen omtales og meningsskaping er et sentralt forankringspunkt i prosjektet.

De tre artiklene beskriver et bredt bilde av barnehagen som læringsarena. I den første artikkelen beskrives læringsdiskurser slik de fremstår i OECD-dokumentet *Quality Matters. Early Childhood Education and Care*. Norway, og i den norske stortingsmeldingen *Framtidens barnehage*. Problemstillingen for artikkelen er: Hva karakteriser læringsdiskursen i OECD og Norge?

Problemstillingen i den andre artikkelen er: Hvilke pedagogiske identiteter er representert i norske stortingsmeldinger om barnehagen fra 1970-årene og fram til i dag? Med utgangspunkt i en analyse av ulike læringsdiskurser i norske stortingsmeldinger i denne perioden, drøftes diskursene i lys av Bernsteins teori om pedagogisk identitet.

I den tredje artikkelen er problemstillingen: På hvilken måte posisjonerer barnehagelærere seg som aktører som følge av sterkere statlig styring over barnehagens innhold? Denne artikkelen bygger på kvalitative intervju med åtte barnehagelærere med lang erfaring fra barnehagen.

De tre delstudiene kan ses som en enhet som til sammen gir et bilde av barnehagen som læringsarena i endring. De to første artiklene viser at norsk barnehagepolitikk bygger på ulike og til tider motstridende læringsdiskurser, mens artikkel 3 beskriver endringene slik som barnehagelærerne erfarer dem, og løfter i tillegg fram barnehagelærerne som aktive aktører.

Kontakt: Mette Nygård, Fakultet for lærerutdanning, kunst og kultur, Nord Universitet, Norge. E-mail: mette.nygard@nord.no

Kristine Warhuus Smeby

Likestilling i det tredje skiftet? Heltidsarbeidende småbarnsforeldres praktisering av familieansvar etter 10 uker med fedrekvote

Avhandling for ph.d.-graden ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, Trondheim, Norge. Disputas 8. september 2017.

Denne avhandlingen utforsker norske småbarnsforeldres hverdagserfaringer fra et likestillingsperspektiv. Utvalget tilhører et segment av befolkningen hvor man gjerne forventer å finne likestilte hverdagspraksiser; blant høyt utdannede par i heltidsstillinger. Parene er også blant de første i landet som har erfaring med 10 ukers fedrekvote. Begge foreldrene er sterkt knyttet til arbeidslivet (det første skiftet) og de deler på familiearbeidet (det andre skiftet).

Jeg utforsker derimot, med inspirasjon fra Arlie Hochschild, det jeg kaller det tredje skiftet, som handler om å ta familieansvar. Det tredje skiftet er å administrere hverdagen: å koordinere barnets og foreldrenes aktiviteter, noe som innebærer både en praktisk, emosjonell, sosial og moralsk dimensjon. Eksisterende forskning forbinder familieansvar med kvinner, men temaet er lite eksplisitt utforsket, særlig ikke fra et utvalg som både i holdninger og handlinger tilhører et likestillingsbevisst sjikt i småbarnsfasen. Avhandlingens resultater er basert på kvalitative forskningsintervju med mødre og fedre utført når foreldrepermisjonen er over, foreldrene er tilbake i jobb og barnet har startet i barnehage. I denne konteksten hvor tiden er en knapp ressurs har jeg følgende hovedproblemstilling: Hvordan praktiseres likestilling i det tredje skiftet?

For å generere kunnskap om problemstillingen, analyserer jeg informantenes erfaringer fra ulike situasjoner i hverdagen hvor ansvar for barnet står sentralt. I dybden av de ulike situasjonene utkrys-talliserer det tredje skiftet seg. Slik gir avhandlingen ikke bare kunnskap om hvordan likestilling ut-spiller seg i dette skiftet, men også en dypere forståelse for hva det tredje skiftet innebærer. Monografien omfatter fire analysekapitler hvor det første tar for seg ansvar knyttet til fedrekvoten. I det andre kapitlet studeres fordeling av ansvar i situasjonen når foreldrene leverer/henter barna i barnehagen, i situasjonen når barna er syke/det er planleggingsdag i barnehagen og i situasjonen når foreldrene er på forretningsreise. I tredje analysekapittel studeres fordelingen av ansvar for barneburs-dager og når det er karneval i barnehagen. I det siste analysekapitlet utforskes ansvarsfordelingen i flere situasjoner forbundet med juleforberedelser.

Gjennom mikrososiologiske analyser framstilles omfanget av det tredje skiftet. Det viser seg å være sterkt kjønnet. Selv for dette utvalget som gjør likestilte praksiser i det første og det andre skiftet, er det mødrene som utfører det tredje skiftet. Et ulikestilt tredje skift kan nærmest forstås som en for-utsetning for å framstå likestilt. Avhandlingen synliggjør det tredje skiftet og løfter det fram som et be-tydelig arbeid som fortjener større plass både i den offentlige likestillingsdebatten og innen forskning. I så måte gir avhandlingen både et teoretisk bidrag til feltet, men også et metodologisk bidrag til hvordan dette fenomenet kan studeres.

Kontakt: Kristine Warhuus Smeby, Dronning Mauds Minne, Høgskole for førskolelærerutdanning, Trondheim, Norge. E-mail: kristine.smeby@ntnu.no